

Резюме

Розкрито правові засади зарубіжного досвіду фінансового забезпечення навчальних закладів, зокрема за допомогою освітніх грантів, особистих освітніх рахунків, ваучерної системи. Запропоновано напрямки вдосконалення законодавства України щодо освітніх грантів.

Ключові слова: фінансове забезпечення навчальних закладів, освітній грант, особистий освітній рахунок, ваучерна система.

Резюме

Раскрыты правовые основы зарубежного опыта финансового обеспечения учебных заведений, в частности с помощью образовательных грантов, личных образовательных счетов, ваучерной системы. Предложены направления усовершенствования законодательства Украины относительно образовательных грантов.

Ключевые слова: финансовое обеспечение учебных заведений, образовательный грант, личный образовательный счет, ваучерная система.

Summary

Solved legal basis of foreign experience financial providing educational organization, particularly through educational grants, private education accounts, voucher system. Proposed straight of improvement legislation of Ukraine on educational grants.

Key words: «financial providing educational organization», «education grant», «private educational accounts», «voucher system».

Отримано 1.02.2011

I. С. ВОЙТЕНКО

Ірина Сергіївна Войтенко, здобувач Національного університету ДПС України

ОРГАНИ (ПОСАДОВІ ОСОБИ), ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО ЗАСТОСОВУВАТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ САНКЦІЇ

Глибинні перетворення, що відбуваються в нашій державі, вимагають удосконалення діяльності всіх органів виконавчої влади в процесі здійснення адміністративної реформи в Україні. Адміністративна реформа є об'єктивною необхідністю, мета якої – примусити державний апарат працювати на благо людей. У концепції адміністративної реформи зазначено, що важливим чинником виходу з трансформаційної кризи українського суспільства є створення сучасної, ефективної системи державного управління.

Зміст цієї реформи полягає, з одного боку, у комплексній перебудові існуючої в Україні системи державного управління всіма сферами суспільного життя, з іншого – у розбудові деяких окремих інститутів, одним із яких є інститут адміністративної відповідальності. Особливу зацікавленість науковців викликає реформування інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб¹.

Слід відзначити, що законодавець, вказуючи на належність деяких заходів впливу на юридичних осіб до сфери адміністративного примусу, тим самим уникає застосування щодо них таких термінів, як «адміністративне правопорушення», «адміністративна відповідальність» та «адміністративне стягнення». Це призводить до того, що в одних випадках він їх називає стягненнями², а в інших – фінансовими³ та адміністративно-господарськими санкціями⁴.

Така законодавча позиція породжує ще одну проблему, пов'язану з розмежуванням заходів припинення й адміністративних стягнень, які застосовуються до юридичних осіб при скоєнні ними адміністративних деліктів у сфері господарської діяльності. Найповніше вона виявляється під час застосування до юридичної особи таких заходів адміністративного примусу, як припинення діяльності та позбавлення ліцензії (дозволу). Деякі правники стверджують, що це заходи адміністративного припинення⁵. Інші дотримуються думки про те, що вказані примусові заходи є адміністративними стягненнями, однак у деяких випадках можуть застосовуватися і як заходи припинення правопорушення⁶.

Остання точка зору зумовлена адміністративно-юрисдикційною практикою та відповідає сучасному стану нормативного врегулювання заходів адміністративного примусу щодо юридичних осіб, які ще не отримали в нормативних приписах чіткої цільової спрямованості.

Гострі дискусії серед науковців точаться також і з приводу визначення правової природи фінансових (економічних) санкцій, що застосовуються до зазначених деліквентів. На слушну думку І. Куян, відсутність серед представників адміністративно-правової доктрини єдиного підходу щодо вирішення аналізованого питання створює ситуацію, за якої:

- 1) виникає термінологічна плутанина;

2) порядок застосування наведеного виду санкцій щодо юридичних осіб у підзаконних нормативно-правових актах визначається по-різному.

У кінцевому результаті все це призводить до непередбачуваних негативних наслідків у діяльності суб'єктів господарювання⁷.

Деякі науковці стверджують, що фінансові санкції є самостійним видом юридичної відповідальності, оскільки вони застосовуються за правопорушення, які не можуть бути віднесені ні до цивільних (за об'єктом), ні до адміністративних (за суб'єктом і суб'єктивною стороною) деліктів⁸. Проте їх опоненти відзначають, що фінансові санкції за своїми ознаками є різновидом заходів адміністративної відповідальності⁹. Існує також точка зору, відповідно до якої суб'єкт господарювання за вчинене адміністративне правопорушення притягується до господарської відповідальності при застосуванні зазначеного виду санкцій¹⁰.

Проблему визначення видів і правової природи фінансових (економічних) санкцій, які можуть бути застосовані до юридичних осіб, вирішено у гл. 27 Господарського кодексу України (далі – ГКУ). У нормах цієї глави зазначено, що до суб'єктів господарювання уповноважені органи державної влади або органи місцевого самоврядування за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності можуть застосувати адміністративно-господарські санкції, тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру.

Видами таких адміністративно-господарських санкцій визнано¹¹:

- вилучення прибутку (доходу);
- адміністративно-господарський штраф;
- стягнення зборів (обов'язкових платежів);
- застосування антидемпінгових заходів;
- припинення експортно-імпортних операцій;
- застосування індивідуального режиму ліцензування;
- зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності;
- анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності;
- обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання;
- скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання;
- інші адміністративно-господарські санкції, встановлені цим Кодексом та іншими законами.

Отже, законодавець в ГКУ встановив майже 11 видів адміністративних за своєю правовою природою санкцій, котрі можуть бути застосовані до юридичних осіб. Також до їх числа деякі науковці пропонують відносити й такий вид санкції, як офіційне спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей¹², що закріплено у ст. 256 ГКУ.

На думку окремих дослідників, означений законодавчий крок має свої переваги. До окремих із них, як наголошує В. Потапенко, слід відносити те, що український законодавець у гл. 27 ГКУ офіційно визнав санкції, які застосовуються до юридичних осіб, адміністративними. Це, як стверджує правник, відповідає нормативним положенням п. 22 ст. 92 Конституції України та виключає можливість самостійного існування фінансової й банківської відповідальності¹³. Також слід визнати і той позитивний факт, що вперше на законодавчому рівні в ГКУ закріплено відповідну систему заходів адміністративного впливу, яка може бути застосована до юридичних осіб.

Адміністративно-господарські санкції за своїми матеріальними і процесуальними властивостями мають загальні риси з адміністративною відповідальністю. Вони, як і адміністративна відповідальність, не мають компенсаційного характеру, не відновлюють початкового майнового стану, їх стягнення здійснюється не на користь іншої сторони або особи господарсько-правових відносин, а зараховуються, як і адміністративні штрафи, повністю або частково до державного бюджету і частково до цільових позабюджетних фондів. Логічна структура норм адміністративно-господарських санкцій допускає наявність гіпотези, диспозиції і санкції, які за змістом тотожні адміністративно-деліктним нормам з їх імперативним, державно-владним характером. Складання актів про порушення вимог нормативних актів у сфері підприємницької і господарської діяльності та розгляд справ про порушення здійснюються контрольно-наглядовими органами виконавчої влади (в окремих випадках – судами) або органами місцевого самоврядування за правилами відповідних нормативних актів, але на принципах і умовах, аналогічних тим, які застосовуються при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Ухвала (рішення) у справі про порушення у сфері економіки і накладення стягнення у вигляді адміністративно-господарських санкцій за змістом і порядком оголошення подібна до ухвали у справі про адміністративні правопорушення. Порядок оскарження і опротестування адміністративно-господарських санкцій (хоча ГКУ його не визнано) у справі про порушення у сфері економіки, за деякими винятками, майже такий самий, як і порядок оскарження ухвали у справі про адміністративне правопорушення. Ці й інші загальні риси і ознаки адміністративної відповідальності та адміністративно-господарських санкцій і є, на наш погляд, підставою для визнання наявності адміністративної відповідальності юридичних осіб за законодавством України.

Одним із моментів, який дає змогу стверджувати, що адміністративно-господарські санкції є одним із різновидів адміністративних санкцій, є той факт, що ГКУ чітко розмежує адміністративно-господарські та інші види господарських санкцій за критерієм суб'єкта застосування таких санкцій. Відповідно до ч. 4

ст. 217 ГКУ господарські санкції застосовуються у встановленому законом порядку за ініціативою учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські санкції – за ініціативою уповноважених органів державної влади або місцевого самоврядування.

Законодавство України містить низку спеціальних нормативно-правових актів, які регулюють порядок безоплатного вилучення прибутку (доходу) суб'єкта господарювання за порушення ним правил здійснення певного виду господарської діяльності, а саме: Закон України «Про природні монополії», Закон України «Про телекомунікації», Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, матриць» тощо.

Оскільки закони та інші нормативно-правові акти мають відповідати положенням Конституції України, то виключне право суду застосовувати конфіскаційні санкції було закріплене і в Законі України «Про внесення змін до деяких законів України, що передбачають безспірне списання (стягнення) коштів з рахунків юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності у банках» від 18 листопада 1997 р. Зміни, внесені цим Законом, позбавили цілий ряд державних органів, зокрема, Антимонопольний комітет України, Державну комісію з цінних паперів, Державний комітет з матеріального резерву, Інспекцію з контролю за цінами права безспірного стягнення коштів на підставі власних актів. Тепер відповідні санкції могли стягуватися лише за рішенням суду.

Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»¹⁴, який набрав чинності 16 квітня 2001 р. під стягувачем має на увазі особу, яка може бути ініціатором переказу коштів з рахунка платника на підставі виконавчих документів, визначених законом (п. 1.40). Таким чином, цим Законом не передбачено можливості ініціювання переказу коштів, зокрема, органами державної податкової служби.

У частині 3 ст. 47 ГКУ зазначено, що вилучення державою або органами місцевого самоврядування у підприємця основних і оборотних фондів, іншого майна допускається відповідно до ст. 41 Конституції України на підставах і в порядку, передбачених законом.

Цивільний кодекс України, який набрав чинності одночасно з ГКУ 1 січня 2004 р. став логічним продовженням волі законодавця стосовно унеможливлення застосування конфіскаційних заходів не за рішенням суду. Так, ст. 1071 встановлює лише дві підстави списання коштів з банківського рахунка: на підставі розпорядження клієнта банку (тобто за умови його активного волевиявлення) та без розпорядження клієнта банку на підставі рішення суду. Таким чином, можна вважати незаконними і неприпустимими рішення інших, окрім суду, державних органів про списання коштів з рахунка. Ще раз треба наголосити, що такою компетенцією за відсутністю згоди власника рахунка наділено виключно суди.

Незважаючи на певну непослідовність законодавця в Законі України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» № 2181-III від 21 грудня 2000 р., яка полягає у тому, що рішення органів стягнення (тут маються на увазі виключно податкові органи) є виконавчими документами, у ст. 3 збережено судовий порядок накладення стягнення. У пункті 3.1.1. зазначено, що активи платника податків можуть бути примусово стягнені в рахунок погашення його податкового боргу виключно за рішенням суду.

Урешті-решт судовою практикою Верховного Суду України було підтверджено неможливість стягнення грошових коштів з рахунка клієнта банку і на підставі платіжної вимоги органів податкової служби. Таку позицію викладено у Постанові Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від вересня 2004 р.

Разом із тим деякі законодавчі акти, прийняті вже після Конституції України, всупереч положенням Цивільного та Господарського кодексів закріплюють за суб'єктами владних Київський студентський журнал міжнародного права повноважень право на стягнення сум заборгованості та штрафних санкцій без звернення до суду, шляхом направлення своїх рішень до Державної виконавчої служби України.

Такий порядок встановлено зокрема Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»¹⁵, який було прийнято 9 липня 2003 р. Так, у ч. 6 ст. 106 Закону передбачено право виконавчих органів Пенсійного фонду України (далі – ПФ) стягувати недоїмку (прострочена заборгованість із сплати страхових внесків). Частинами 9 та 10 ст. 106 цього Закону закріплено право застосування фінансових санкцій до страхувальників та банків у вигляді штрафу та пені. Причому, в ч. 14 ст. 106 Закону зазначено, що такі рішення органу ПФ про нарахування пені або накладення штрафу є виконавчими документами. Для того, щоб надати рішенням ПФ силу виконавчих документів, відповідні зміни були внесені і до Закону України «Про виконавче провадження».

Окрім того, у значній частині законодавчих актів, які регулюють відносини у тій чи іншій публічній сфері за контролюючими органами, суб'єктами владних повноважень законодавець залишає право на накладення (застосування стягнення) штрафних санкцій.

Так, зокрема, за порушення вимог Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» ст. 17 цього Закону передбачає, що до суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють розрахункові операції за товари (послуги), за рішенням відповідних органів державної податкової служби України застосовуються фінансові санкції.

Статтею 4 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті»¹⁶ державні податкові інспекції наділені правом за наслідками документальних перевірок безпосередньо стягувати з резидентів пеню, передбачену цією статтею.

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції»¹⁷ Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення у справах про недобросовісну конкуренцію наділено правом приймати обов'язкові до виконання рішення, зокрема, про накладення штрафів та вилучення товарів із неправомірно використаними позначеннями та копій виробів іншого господарюючого суб'єкта. Рішення про накладення штрафів у розмірах понад чотириста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян приймається виключно Антимонопольним комітетом України на його засіданнях. Рішення про вилучення товарів із неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) підлягає виконанню у порядку, встановленому для виконання судових рішень. Стаття 31 Закону України «Про боротьбу з недобросовісною конкуренцією»¹⁸ встановлює такий порядок виконання рішень Антимонопольного комітету України про накладення штрафу: «Порушник, на якого накладено штраф, сплачує його у тридцятиденний строк з дня одержання рішення про накладення штрафу, якщо інше не визначено цим рішенням. За кожен день прострочення сплати штрафу стягується пеня у розмірі одного відсотка від суми штрафу. У разі відмови від сплати штрафу Антимонопольний комітет України, його територіальні відділення стягують штраф та пеню у судовому порядку».

Органами, уповноваженими стягувати штраф у порядку ст. 242 ГКУ, відповідно до ст. 11 Закону України «Про державну податкову службу в Україні» № 509-ХІІ від 04.12.1990 р., є органи державної податкової служби¹⁹.

Як суб'єкт протидії правопорушенням у галузі фінансів органи Державної податкової служби України мають право застосовувати такі господарсько-правові санкції:

- стягнення суми недоїмки;
- застосування фінансових (штрафних) санкцій.

Згідно із Законом України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні»²⁰ головним завданням контрольно-ревізійної служби є здійснення державного контролю за використанням коштів і матеріальних цінностей, їх зберіганням, станом і вірогідністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які одержують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних валютних фондів, розробка пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їх у подальшому.

Органи контрольно-ревізійної служби наділені повноваженнями із застосування таких господарсько-правових санкцій, метою яких є протидія правопорушенням у галузі фінансів:

- вилучення до бюджету прихованих і занижених валютних та інших платежів;
- накладення адміністративних стягнень.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»²¹ та Указу Президента України «Про Положення про Пенсійний фонд України»²², ПФ є органом, який здійснює керівництво та управління солідарною системою, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для її виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, здійснює контроль за цільовим використанням коштів ПФ, вирішує питання, пов'язані з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснює адміністративне управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені Законом і статутом ПФ.

Виконавча дирекція ПФ та його територіальні органи, протидіючи правопорушенням у галузі фінансів, застосовує такі адміністративно-господарські санкції:

- застосування фінансових санкцій;
- стягнення з платників страхових внесків несплачених сум страхових внесків.

Далі розглянуто діяльність трьох суб'єктів, що застосовують адміністративно-господарські стягнення протидії правопорушенням у сфері формування централізованих грошових фондів соціального страхування.

Так, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України є некомерційною самоврядною організацією, що створена відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»²³ і є правонаступником державного, галузевих і регіональних фондів охорони праці.

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності створено відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням»²⁴ і є правонаступником Фонду соціального страхування України.

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття створюється для управління страхуванням у разі безробіття, провадження збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно з Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»²⁵.

Вищезазначені органи соціального страхування, враховуючи їхні схожі функціональні обов'язки, для протидії правопорушенням у галузі фінансів застосовують дуже близькі один до одного адміністративно-господарські санкції:

- застосування фінансових санкцій;
- накладення адміністративних стягнень – штрафу.

Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України»²⁶ та іншими законами України. Як суб'єкт протидії правопорушенням у галузі фінансів НБУ застосовує такі адміністративно-фінансові санкції:

- відкликання ліцензій;
- видання розпоряджень щодо: а) зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі; б) установлення для банку підвищених економічних нормативів; в) підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами; г) обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій з високим рівнем ризику; д) заборони надавати бланкові кредити; е) заборони власнику істотної участі в банку використовувати право голосу придбаних акцій (паїв); ж) відсторонення посадової особи банку від посади; з) реорганізації банку;
- застосування фінансових санкцій;
- накладення адміністративних стягнень.

Антидемпінгові заходи застосовують до порушника під час (попередні антидемпінгові заходи) або за результатами (остаточні антидемпінгові заходи) антидемпінгового розслідування.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту»²⁷ проведення антидемпінгового розслідування в Україні здійснюється уповноваженими на це центральними органами виконавчої влади – Міністерством економіки України, Державною митною службою України, а також Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі.

Відповідно до ч. 8 ст. 14 цього Закону попередні антидемпінгові заходи можуть застосовуватися шляхом запровадження справляння попереднього антидемпінгового мита. Розмір ставки попереднього антидемпінгового мита встановлюється відповідним рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі.

Застосування адміністративно-господарських санкцій до суб'єкта господарювання, який здійснює субсидований імпорту, врегульовано Законом України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту»²⁸.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» субсидований імпорту – це ввезення на митну територію країни імпорту товару (товарів), що користується пільгами від субсидії, яка надається для виробництва, переробки, транспортування або експорту такого товару.

Під час проведення або за результатами антисубсидійного розслідування відповідно до цього Закону до порушника застосовують попередні (компенсаційне попереднє мито) або остаточні (компенсаційне остаточне мито) компенсаційні заходи.

Згідно з ч. 1 ст. 4 даного Закону проведення антисубсидійного розслідування в Україні здійснюється Міністерством економіки України, Державною митною службою України, а також Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі.

Порядок скасування державної реєстрації та ліквідації суб'єкта господарювання регламентований ГКУ, а також Законом України «Про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» № 775-IV від 10.05.2003 р.

Відповідно до ч. 6 ст. 59 ГКУ суб'єкт господарювання ліквідується у разі скасування його державної реєстрації у випадках, передбачених законом.

Відповідно до ч. 7 ст. 59 ГК України скасування державної реєстрації позбавляє суб'єкта господарювання статусу юридичної особи і є підставою для вилучення його з державного реєстру. Суб'єкт господарювання вважається ліквідованим з дня внесення до державного реєстру запису про припинення його діяльності. Такий запис вноситься після затвердження ліквідаційного балансу згідно з вимогами цього Кодексу.

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» суд, який постановив рішення щодо припинення юридичної особи, що не пов'язане з банкрутством юридичної особи, у день набрання таким рішенням законної сили направляє його копію державному реєстратору за місцезнаходженням юридичної особи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про судові рішення. Дата надходження відповідного судового рішення вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

Таким чином, кількість суб'єктів застосування адміністративно-санкцій є досить значною. Кожен із зазначених суб'єктів має свої специфічні завдання та функції, але поряд з цим кожен з них наділений повноваженнями із застосування низки адміністративно-господарських санкцій. Визначення кола суб'єктів застосування адміністративно-господарських санкцій дає змогу далі вести мову щодо особливостей відповідних заходів, адже, їхній перелік досить значний, що потребує дослідження правового потенціалу кожного засобу окремо в контексті їх застосування відповідними державними органами.

Останніми роками законодавець прийняв цілу низку нормативно-правових актів, що стосуються відповідальності юридичних осіб у публічно-правовому порядку. Багато вчених нині однозначно називають їх актами про адміністративну відповідальність юридичних осіб, інші – актами про фінансову, податкову, економічну відповідальність.

Сьогодні дуже цікаву конструкцію в цьому аспекті виявив Конституційний суд України, назвавши таку відповідальність публічно-правовою²⁹.

Відносно сучасного підходу до адміністративної відповідальності юридичних осіб в Україні треба назвати ряд проблемних аспектів. По-перше, досі чітко не визначено підстави такої відповідальності – за думкою дослідників, на відміну від відповідальності фізичних осіб, тут підставами крім адміністративного проступку є і протиправний стан, і цивільне правопорушення.

По-друге, адміністративний проступок є завжди винним діянням, і національна наука досі чітко не дійшла висновку, як визначати вину (психічне ставлення до свого протиправного вчинку) юридичної особи.

По-третє, значну частину загальних положень, що містяться в загальній частині КУпАП, не можна застосовувати до юридичних осіб.

По-четверте, досі не існує чітко визначеної системи стягнень, які накладаються в адміністративно-правовому порядку на юридичних осіб.

По-п'яте, відсутня єдина концепція поглядів на процедуру притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності.

Багато дослідників основною ознакою, яка об'єднує адміністративну відповідальність фізичних та юридичних осіб, називають таку: притягнення до відповідальності в обох випадках здійснюють уповноважені особи органів виконавчої влади, у безпосередньому підпорядкуванні яких порушник не перебуває. Відносно цього треба зазначити, якщо до публічно-правової (адміністративної) відповідальності юридичних осіб притягатимуть не суди, а органи виконавчої влади (посадові особи), то це призведе до нового витoku латентних корупційних виявів. Навіть законодавство України передбачало деякі норми, що перетворювали перевірки органів виконавчої влади з акцій, спрямованих на забезпечення законності, на діяльність із заробляння коштів для структур, що перевіряють. Так, до 30.06.1999 р. на підставі положень Закону України «Про Державну податкову службу в Україні» органи цієї служби могли використовувати на розвиток власної матеріально-технічної бази до 30 % донарахованих і стягнутих за результатами перевірок сум податків, платежів, фінансових санкцій.

Відбулося загальне розуміння адміністративної відповідальності як виду відповідальності, що пов'язано з процесом державного управління, і де проступки підвідомчі лише органам виконавчої влади та виконавчим органам місцевого самоврядування, як це слушно підкреслено в Концепції реформування інституту адміністративної відповідальності в Україні, що розроблена Центром політико-правових реформ, та у працях провідних учених-адміністративістів України³⁰.

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що адміністративно-господарські санкції, що застосовуються до юридичних осіб за своєю правовою природою є заходами адміністративної відповідальності, тобто адміністративними стягненнями. Такий висновок зроблено на підставі аналізу органів (посадових осіб), що мають право застосовувати адміністративно-господарські санкції.

Складання актів про порушення вимог нормативних актів у сфері підприємницької і господарської діяльності та розгляд справ про порушення здійснюють контрольно-наглядові органи виконавчої влади (в окремих випадках – суди) або органи місцевого самоврядування за правилами відповідних нормативних актів, але на принципах і умовах, аналогічних тим, які застосовуються при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Ухвала (рішення) у справі про порушення у сфері економіки і накладення стягнення у вигляді адміністративно-господарських санкцій за змістом і порядком оголошення подібні до ухвали у справі про адміністративні правопорушення.

¹ Шаповалова І. О. Деякі питання розвитку інституту публічної відповідальності приватних юридичних осіб в контексті адміністративної реформи // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 445.

² Стаття 28 Закону України «Про об'єднання громадян» № 2460-ХІІ від 16 червня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34 (25.08.92). – Ст. 504.

³ Стаття 16 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 року 15-93 // Зібрання постанов Уряду України. – 1993. – № 4-5. – Ст. 58.

⁴ Стаття 239 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11 (28.03.2003). – Ст. 462.

⁵ Коломоєць Т. Адміністративний примус у сфері підприємницької діяльності в Україні: сучасний теоретичний погляд / Т. Коломоєць // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 9. – С. 76.

⁶ Зима О. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. Т. Зима. – Х., 2001. – С. 14-15.

⁷ Куян І. Адміністративна відповідальність як інструмент правової держави / І. Куян // Право України. – 1998. – № 5. – С. 67.

⁸ Лисенко В. Фінансові санкції і Конституція України / В. Лисенко // Право України. – 1998. – № 12. – С. 33.

⁹ Кротюк В. Фінансові санкції та адміністративна відповідальність: проблема співвідношення / В. Кротюк, А. Іоффе, Д. Лук'янець // Право України. – 2000. – № 5. – С. 33.

¹⁰ Саєнко С. Система адміністративних стягнень для юридичних осіб: можливі варіанти законодавчого визначення // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2010. – № 1. – С. 72.

¹¹ Стаття 239 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11 (28.03.2003). – Ст. 462.

¹² Зима О. Т. Вказана праця. – С. 15.

¹³ Потапенко В. По всей строгости закона / В. Потапенко // Юридическая практика. – 18 января 2001 г. – № 3. – С. 7.

- ¹⁴ Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» № 2346-III від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29 (20.07.2001). – Ст. 137.
- ¹⁵ Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV 09.07.2003 // Урядовий кур'єр. – 2003. – 14.08.2003. – № 150.
- ¹⁶ Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185/94-ВР від 23.09.1994 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 40 (04.10.1994). – Ст. 364.
- ¹⁷ Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III від 11.01.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12 (23.03.2001). – Ст. 64.
- ¹⁸ Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР від 07.06.1996 // Голос України. – 1996. – 02.07.1996. – № 119.
- ¹⁹ Закон України «Про державну податкову службу в Україні» № 509-XII від 04.12.1990 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 6 (05.02.1991). – Ст. 37.
- ²⁰ Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» № 2939-XII від 26.01.1993 // Урядовий кур'єр. – 1993. – 04.03.1993. – № 33–34.
- ²¹ Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003 // Офіційний вісник України, 2003. – № 33 (29.08.2003). – Ст. 1770.
- ²² Указ Президента України «Про Положення про Пенсійний фонд України» № 121/2001 від 01.03.2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 9 (16.03.2001). – Ст. 350.
- ²³ Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» // 1105-XIV від 23.09.1999 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46–47 (26.11.1999). – Ст. 403.
- ²⁴ Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» № 2152-IV від 04.11.2004 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2 (14.01.2005). – Ст. 41.
- ²⁵ Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» № 1533-III від 02.03.2000 // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22 (02.06.2000). – Ст. 171.
- ²⁶ Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29 (23.07.1999). – Ст. 238.
- ²⁷ Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» № 330-XIV від 22.12.1998 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 7 (05.03.1999). – Ст. 229.
- ²⁸ Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» № 331-XIV від 22.12.1998 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 7 (05.03.1999). – Ст. 231.
- ²⁹ Рішення Конституційного Суду України за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) // Вісник Конституційного Суду України. – 2001. – № 3.
- ³⁰ Виконачча влада та адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Ін-юре. – 2002. – С. 570.

Резюме

У цій статті розглянуто питання про органи, які мають право здійснювати провадження по застосуванню адміністративно-господарських санкцій. Проаналізовано сутність поняття адміністративно-господарських санкцій.

Ключові слова: адміністративна санкція, адміністративно-господарська санкція, законодавство, юридична відповідальність, адміністративна відповідальність.

Резюме

В этой статье рассмотрены вопросы об органах, которые имеют право осуществлять производство по применению административно-хозяйственных санкций. Проанализирована сущность понятия административно-хозяйственных санкций.

Ключевые слова: административная санкция, административно-хозяйственная санкция, законодательство, юридическая ответственность, административная ответственность.

Summary

In this become considered questions about organ, which have a right to realize the realization on using administrative-economic sanction. Analysed essence of the notion administrative-economic sanction

Key words: administrative approval, administrative approval, legislation, legal responsibility, administrative responsibility.

Отримано 3.12.2010